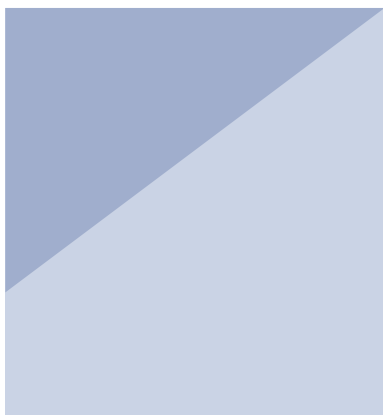

FRIS JE GRAMMATICA OP

Danielle De Smet
& Liesbet De Vuyst

ACADEMIA
PRESS

Uitgeverij Academia Press
Coupure Rechts 88
9000 Gent
België

www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 9789401462815
D/2020/45/1
NUR 623

Danielle De Smet & Liesbet De Vuyst
Fris je grammatica op
Gent, Academia Press, 2020, 80 p.

Eerste druk, 2020
Vormgeving: Davine Peleman

© Danielle De Smet, Liesbet De Vuyst & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	9
DEEL 1: WOORDSOORTEN	11
HOOFDSTUK 1: Grondwoord, samenstelling en afleiding	12
HOOFDSTUK 2: Het lidwoord	14
HOOFDSTUK 3: Het zelfstandig naamwoord of substantief	17
HOOFDSTUK 4: Het werkwoord	18
4.1 Scheidbare en niet-scheidbare werkwoorden	18
4.2 Zelfstandige werkwoorden, koppelwerkwoorden en hulpwerkwoorden	18
4.3 Wederkerende en niet-wederkerende werkwoorden	19
4.4 De vervoeging van het werkwoord	19
HOOFDSTUK 5: Het bijvoeglijk naamwoord of adjectief	21
HOOFDSTUK 6: Het bijwoord	23
HOOFDSTUK 7: Het voornaamwoord	25
7.1 Het persoonlijk voornaamwoord	25
7.2 Het wederkerend voornaamwoord	26
7.3 Het wederkerig voornaamwoord	26
7.4 Het bezittelijk voornaamwoord	27
7.5 Het aanwijzend voornaamwoord	27
7.6 Het betrekkelijk voornaamwoord	27
7.7 Het vragend voornaamwoord	28
7.8 Het onbepaald voornaamwoord	28
HOOFDSTUK 8: Het telwoord	31
HOOFDSTUK 9: Het voorzetsel	32
HOOFDSTUK 10: Het voegwoord	34
Herhalingsoefeningen woordsoorten	36

DEEL 2: ZINSELEN	43
HOOFDSTUK 1: Splitsen in zinsdelen	44
HOOFDSTUK 2: De zin	45
2.1 Enkelvoudige en samengestelde zinnen	45
2.2 Hoofdzinnen en bijzinnen	45
2.3 Passieve en actieve zinnen	47
HOOFDSTUK 3: De persoonsvorm	48
HOOFDSTUK 4: Het gezegde	49
4.1 Het werkwoordelijk gezegde	49
4.2 Het naamwoordelijk gezegde	49
HOOFDSTUK 5: Het onderwerp	51
HOOFDSTUK 6: Het lijdend voorwerp	52
HOOFDSTUK 7: Het meewerkend voorwerp	53
HOOFDSTUK 8: Het handelend voorwerp	54
HOOFDSTUK 9: Het voorzetselvoorwerp	55
HOOFDSTUK 10: De bijwoordelijke bepaling	57
10.1 De bepaling van plaats	57
10.2 De bepaling van tijd	57
10.3 De bepaling van frequentie	57
10.4 De bepaling van graad	57
10.5 De bepaling van kwantiteit	58
10.6 De bepaling van wijze	58
10.7 De bepaling van modaliteit	58
10.8 De bepaling van ontkenning	58
10.9 De bepaling van middel	58
10.10 De bepaling van causaliteit	59
10.11 De bepaling van gevolg	59
HOOFDSTUK 11: De bepaling van gesteldheid	60
Herhalingsoefeningen zinsdelen	62
HERHALINGSOEFENINGEN WOORDSOORTEN EN ZINSELEN	67
Bronnenlijst	78

Inleiding

De Nederlandse grammatica of spraakkunst wordt doorgaans in twee delen opgesplitst, woordleer en zinsleer.

Het Nederlands bestaat uit tien woordsoorten. In dit handboek worden er negen behandeld. Enkel aan het tussenwerpsel schenken wij geen aandacht, omdat dat niet relevant is. Het deel 'Woordsoorten' begint met het verschil tussen een grondwoord, een samenstelling en een afleiding.

In het deel **Woordsoorten** vind je:

- 01 Het grondwoord, de samenstelling en de afleiding
- 02 Het lidwoord
- 03 Het zelfstandig naamwoord of substantief
- 04 Het werkwoord
- 05 Het bijvoeglijk naamwoord of adjectief
- 06 Het bijwoord
- 07 Het voornaamwoord
- 08 Het telwoord
- 09 Het voorzetsel
- 10 Het voegwoord

In het deel **Zinsdelen** vind je:

- 01 Splitsen in zinsdelen
- 02 De zin
- 03 De persoonsvorm
- 04 Het gezegde
- 05 Het onderwerp
- 06 Het lijdend voorwerp
- 07 Het meewerkend voorwerp
- 08 Het handelend voorwerp
- 09 Het voorzetselvoorwerp
- 10 De bijwoordelijke bepaling
- 11 De bepaling van gesteldheid

Alle theorie die je in dit hoofdstuk vindt, is gebaseerd op de ANS (Algemene Nederlandse Spraakkunst). De ANS kan je ook online raadplegen op <http://www.let.ru.nl/ans/e-ans/>

DEEL 1

Woordsoorten

HOOFDSTUK 1

Grondwoord, samenstelling en afleiding

Een grondwoord is niet meer op te splitsen in delen:
school, ziek, student

Bij samenstellingen kunnen alle afzonderlijke delen ook zelfstandig voorkomen.

zee + honden + opvang + centrum	zeehondenopvangcentrum
lange + termijn + planning	langetermijnplanning
derde + wereld + land	derdewereldland
lezen + bril	leesbril
A4 + blad	A4-blad

Soms duikt in samenstellingen een extra tussenklank (tussen-s of tussen-n) of een liggend streepje op of valt er een letter weg.

stad + wandeling	stadswandeling
einde + jaar + student	eindejaarsstudent
volwassene + onderwijs	volwassenenonderwijs
spinnen + wiel	spinnewiel

Afleidingen zijn woorden waarvan niet alle delen zelfstandig kunnen voorkomen; heel vaak gaat het om verkleinwoorden, meervoudsvormen en werkwoordsvervoegingen:

huisje (van huis)
gsm'etje (van gsm)
boeken (van boek)
baby's (van baby)
lerares (van leraar)
gestudeerd (van studeren)

Ook in afleidingen komen tussen-n'en en tussen-s'en voor. Soms lijken samenstellingen en afleidingen op elkaar, de spelling brengt dan meestal duidelijkheid:

godendom

beroepshalve

menselijk (afleiding) ≠ mensenlijk (samenstelling van mens + lijk)

OEFENING

Gaat het bij onderstaande woorden om een grondwoord, samenstelling of afleiding?

- 01 afleiding
- 02 regelmatig
- 03 samenstelling
- 04 grondwoord
- 05 grammatica
- 06 testje
- 07 notitieboek
- 08 duidelijkheid
- 09 examenopdracht
- 10 ingestudeerd

HOOFDSTUK 2

Het lidwoord

Het Nederlands kent drie lidwoorden: twee bepaalde lidwoorden, *de* en *het* ('t) en één onbepaald lidwoord, *een* ('n).

de student
het academiejaar
een examen

Een lidwoord staat altijd voor een substantief en is een derdegraadsvoorbe-
 ling, d.w.z. dat het uiterst links in een substantiefgroep voorkomt. Op de tweede
 plaats kan dan een telwoord staan, net voor het substantief staat het adjectief.

de eerste zonnige vakantiedag
het laatste lange interview
een moeilijk examen

Lidwoorden zijn onveranderlijk van vorm. Alleen in versteende uitdrukkingen
 komen er nog naamvalsvormen voor:

's middags
in den beginne
ten langen leste

In het Nederlands zijn de substantieven mannelijk (m), vrouwelijk (v) of onzij-
 dig (o). *De* staat altijd voor een vrouwelijk of mannelijk substantief en voor een
 meervoudsvorm. *Het* wordt altijd gecombineerd met een onzijdig substantief.
Een staat voor een mannelijk, vrouwelijk of onzijdig substantief, maar nooit
 voor een meervoudsvorm.

de directeur (m) / de directrice (v) / het marketingbureau (o)
de directeurs / de directrices / de marketingbureaus
een directeur / een directrice / een marketingbureau

Ter info: het genus van een substantief vind je o.a. in de woordenlijst online
 (www.woordenlijst.org). Sommige woorden hebben trouwens een dubbel ge-
 nus (m/v) of (m/o).

wol (m/v)
commentaar (m/o)

Ongeveer een derde van alle substantieven zijn onzijdig. Echte regels zijn hier niet, maar volgende woorden zijn het-woorden:

- verkleinwoorden:
het nieuwe *buurmeisje*
het verwende *jongetje*
- gesubstantiveerde werkwoorden:
Na *het betalen* van het voorschot is uw boeking definitief.
Het aanpassen van de nieuwe leerplannen nam heel veel tijd in beslag.
- namen van talen, windrichtingen, metalen en de meeste sporttakken:
het Engels, het Turks
het zuidoosten, het westen
het zilver, het brons
het tennis, het voetbal
- woorden die eindigen op -isme, -ment, -sel en -um
het populisme, het idealisme
het isolement, het abonnement
het beginsel, het kapsel
het universum, het referendum (maar: de datum)

Een aantal substantieven kunnen zowel met *de* als met *het* gebruikt worden. Soms is er geen betekenisverschil:

de lesrooster / het lesrooster
de parfum / het parfum
de cluster / het cluster
de commentaar / het commentaar

Bij andere substantieven is er wel een betekenisverschil:

Hij moest in het stof bijten. Heb je de (leer)stof onder de knie?

De portier deed heel galant de deur open voor ons. Het portier van onze auto was erg beschadigd.

Ik hou niet van de jacht op everzwijnen. Het jacht van de ondernemer werd na het faillissement verkocht.

Wie een hattrick scoort, krijgt de (wedstrijd)voetbal. In het professionele voetbal draait alles om geld.

OEFENING**Vul in: de of het en duid het genus van het substantief aan**

- 01 In ____ vroegere Perzië (m/v/o) was ____ sjah (m/v/o) ____ hoofd (m/v/o) van ____ land (m/v/o).
- 02 Gisteren berichtte ____ persbureau (m/v/o) dat ____ premier (m/v/o) moest aftreden naar aanleiding van ____ bericht (m/v/o) op ____ Facebookpagina (m/v/o) van ____ partij (m/v/o).
- 03 Op ____ website (m/v/o) van ____ bedrijf (m/v/o) kon je ____ volledige tekst (m/v/o) vinden van ____ nieuwe maatregel (m/v/o).
- 04 Wie is verantwoordelijk voor ____ belediging (m/v/o) aan ____ adres (m/v/o) van ____ voorzitter (m/v/o) van ____ Congrespartij (m/v/o)?
- 05 ____ advocate (m/v/o) betwistte ____ wetsvoorstel (m/v/o) om ____ persvrijheid ((m/v/o) aan banden te leggen.